PWYLLGOR	Cydbwyllgor Ymgynghorol AHNE Llŷn
DYDDIAD	Mawrth 29ain 2023
TEITL	Tirweddau Cynaliadwy Lleoedd Cynaliadwy
PWRPAS	Gwybyddu Aelodau
AWDUR	Swyddog AHNE Llŷn
ARGYMHELLIAD	Derbyn yr wybodaeth

1.0 CYFLWYNIAD

1.1 Mae'r adroddiad hwn yn cynnwys newyddion am brosiectau cyfalaf Tirweddau Cynaliadwy Lleoedd Cynaliadwy AHNE Llŷn. Cynllun grant gan Llywodraeth Cymru i gefnogi prosiectau yn y Parciau Cenedlaethol a'r AHNE yw Tirweddau Cynaliadwy Lleoedd Cynaliadwy (TCLlC).

1.2 Cafodd yr 8 Tirwedd Dynodedig yng Nghymru gyfle i gyflwyno prosiectau cyfalaf ar gyfer 3 blynedd (2022-25). Y themâu a osodwyd ar gyfer prosiectau oedd:

- Bioamrywiaeth ac adfer natur
- Dad-garboneiddio
- Cymunedau gwydn a gwyrdd
- Twristiaeth Gynaliadwy

1.3 Roedd disgwyl trawsdoriad o brosiectau gan bob ardal.

2.0 PROSIECTAU 2022-23 AHNE LLYN

2.1 **Cylchdaith Gyrn Goch** - Roedd y gylchdaith hon ar gau oherwydd fod y bont dros afon Hen wedi pydru ac yn amhosibl ei chroesi. Prif ffocws y prosiect felly oedd gosod pont newydd dros yr afon er mwyn ail-agor y gylchdaith a chreu mynediad i goedwig gerllaw a thir mynediad Gyrn Goch. Gwnaed gwelliannau eraill i'r daith hefyd trwy gyfnewid camfa am giât ac ail-wynebu rhan o'r llwybr. Cylchdaith eithaf byr yw hon ond mae'n darparu cyfle i gerdded drwy amryw o dirweddau yn cynnwys coedwig a thir heb ei wella efo amryw o blanhigion gwyllt.

2.2 **Fan drydan Warden yr AHNE -** Fel rhan o'r ymdrech i ddad-garboneiddio gwasanaethau'r AHNE a Chyngor Gwynedd fe ddefnyddiwyd cyfran o'r grant cyfalaf i brynu fan drydan ar gyfer Warden yr AHNE. Roedd hyn yn golygu cael gwared ar yr hen fan ddisl a lleihau ôl troed carbon y gwasanaeth. Defnyddir pwyntiau sydd yn swyddfeydd Ffordd y Cob, Pwllheli i wefru'r fan ac yn achlysurol rhai'r Ymddiriedolaeth Genedlaethol.

2.3 **Tir Comin-** Prosiect cyffrous arall gan yr Uned yw asesu a gwella rhai tiroedd comin Rhos Botwnnog, Foel Gron Mynytho, a Horeb/Mynytho. Yn y flwyddyn ariannol 2022-23 fe wnaed arolygon ecolegol o'r tiroedd comin dan sylw. Yn y

blynyddoedd nesaf byddwn yn gweithredu mesurau i adfer/gwella cyflwr y tiroedd (e.e. gwella cynefinoedd, gwaredu rhywogaethau ymledol), gwella rheolaeth, lleihau risgiau tân ac ati. Mae'r prosiect hefyd yn anelu at wella mynediad a dehongliad i'r tiroedd yma.

2.4 **Y Ganolfan, Llithfaen -** Mae'r Ganolfan yn adeilad pwysig mhentref Llithfaen a'r ardal o amgylch. Hyd yn ddiweddar roedd cyfarfodydd a gweithgareddau amrywiol yn cael eu cynnal yma ac roedd dau fwrdd snwcer oedd yn cael eu defnyddio'n gyson. Yn ystod y cyfnod clo datblygodd problem efo pydredd sych yn Y Ganolfan a daeth yn amlwg fod angen gwelliannau sylweddol cyn y gellid ail-agor yr adeilad. Ym mlwyddyn 2022-23 bu i arian cyfalaf TCLC gyfrannu at arolwg cyflwr trylwyr o'r Ganolfan a llunio Cynllun Busnes ar gyfer y dyfodol.

2.5 **Gwelliannau Mynediad -** bu i'r grant cyfalaf TCLlC hefyd gefnogi gwelliannau mynediad ac arwyddo ar safleoedd arfordirol yn Mynydd Tir y Cwmwd, Porth Ysgo a Porthor.

2.6 **Terfynau Traddodiadol -** Prosiect ar y cyd gyda ardaloedd dynodedig eraill gogledd Cymru yw hwn. Ei bwrpas yw cynnal ac adfer terfynau traddodiadol – waliau cerrig, cloddiau a gwrychoedd. Yn ogystal â bod yn nodweddion diddorol ar y tirlun mae'r terfynau hyn yn gynefinoedd bywyd gwyllt pwysig. Fel rhan o'r prosiect bu Uned AHNE Llŷn yn cydweithio gyda Parc Cenedlaethol Eryri i gynnig grantiau i gynnal ac adfer terfynau traddodiadol yn ardal Madryn, Llŷn.

2.7 **Yr Awyr Dywyll -** Eto prosiect ar y cyd gyda thirluniau dynodedig eraill oedd hwn. Eisoes mae cryn waith wedi ei wneud i godi ymwybyddiaeth am bwysigrwydd yr awyr dywyll trwy Bartneriaeth Nos. Mae'r prosiect hwn yn adeiladu ar hynny ac yn cynnwys penodi ymgynghorwyr i wneud arolygol o oleuadau mewn ardaloedd ac adnabod cyfleon i osod goleuadau newydd, llai niweidiol i'r awyr dywyll. Yn dilyn hynny bydd y prosiect yn symud ymlaen i wireddu'r gwelliannau er budd yr awyr dywyll a'r amgylchedd yn gyffredinol.

3.0 ARGYMHELLIAD

3.1 Derbyn y wybodaeth.